

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за *дисертационния труд* на **Хе Уенхао (He Wenhao)**,
докторант в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив,
Факултет „Музикален фолкор и хореография“, Катедра „Теория на изкуствата“
с научен ръководител: проф. д-р Весела Казашка, на тема:

ТЕРАПЕВТИЧНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА МУЗИКОТЕРАПИЯ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ДЕЦАТА С АУТИЗЪМ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство

Биографични данни

Хе Уенхао има магистърска степен от НМА „Проф. Панчо Владигеров“. Член е на Експертната комисия по художествено образование към Китайската асоциация за насърчаване развитието на децата и член на Комисията по музикална интервенция в онкологията към Китайската антиракова асоциация. Има квалификация като регистриран музикотерапевт, международно сертифициран неврологичен музикотерапевт (NMT) и китайски рехабилитационен терапевт за аутизъм. Научните му интереси включват музикотерапия при невроразвойни нарушения и музикални интервенции в онкологичната област.

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедра „Теория на изкуствата“ на 01.04.2026. Общият обем на дисертацията е 193 страници. Съставена е от шест глави: Увод, Теоретичен преглед, Изследователски дизайн, Анализ на ефекта от интервенцията и обсъждане, Обсъждане и заключение¹,

¹ Глава първа: Увод 1.1 Изследователски контекст; 1.1.1 Политическа подкрепа и обществени потребности в рехабилитацията на разстройство от аутистичния спектър (ASD) в глобален мащаб; 1.1.2 Социално-комуникативни нарушения при деца с разстройство от аутистичния спектър (ASD) и предимства на музикотерапията; 1.1.3 Изследователски противоречия и теоретично допълване; 1.2 Цел и значение на изследването; 1.2.1 Цел на изследването; 1.2.2 Теоретично значение; 1.2.3 Практическо значение; 1.3 Изследователски въпроси; 1.4 Структура на изследването; 1.5 Иновационни аспекти и научен принос на изследването; 1.5.1 Иновационни аспекти на изследването; 1.5.2 Научен принос на изследването) Глава втора: Теоретичен преглед (2.1: Определение, етиология и характеристики на разстройството от аутистичния спектър; 2.1.1 Определение на разстройството от аутистичния спектър; 2.1.2 Етиология на разстройството от аутистичния спектър; 2.1.3 Характеристики на разстройството от аутистичния спектър; 2.2 Методи за лечение на аутизма; 2.2.1 Медикаментозно лечение; 2.2.2 Поведенческа терапия; 2.2.3 Когнитивно-поведенческа терапия; 2.2.4 Образователна терапия; 2.2.5 Терапия за сензорна интеграция; 2.2.6 Терапия чрез рисуване; 2.2.7 Танцова и двигателна терапия; 2.2.8 Музикотерапия; 2.2.9 Игрова терапия; 2.2.10 Други терапии; 2.3 Музикотерапия; 2.3.1 Музиката и здравето; 2.3.2 Определение на музикотерапията; 2.3.3 История на музикотерапията; 2.3.4 Форми на музикотерапията; 2.3.5 Връзката между музиката и терапията; 2.3.6 Методи и техники на музикотерапията; 2.3.7 Приложими групи в музикотерапията; 2.3.8 Теоретични направления в музикотерапията; 2.4 Музикотерапия и разстройства от аутистичния спектър; 2.4.1 Музика и разстройство от аутистичния спектър; 2.4.2 Състояние на изследванията върху музикотерапията при разстройство от аутистичния спектър; 2.5 Теоритична рамка на настоящото изследване; 2.5.1 Теория за въплътеното познание; 2.5.2 Теория на груповата терапия) Глава трета: Изследователски дизайн (3.1 Обект на изследването; 3.2 Метод на изследването; 3.3 Експериментален дизайн; 3.3.1 Време на експеримента, изследователски обект и място на провеждане; 3.3.2 Инструменти на изследването; 3.3.3 Процедура на експеримента и изследователска логика; 3.3.4 Инструменти за анализ и проверка на данните; 3.4 Дизайн и прилагане на терапевтичните дейности; 3.4.1 Определяне на интервенционните цели; 3.4.2 Етапи на интервенцията; 3.4.3 Интензивност, честота и продължителност на интервенцията; 3.4.4 Избор на методи за музикотерапевтичните дейности; 3.4.5 План на дейностите в трите етапа) Глава четвърта: Анализ на ефекта от интервенцията и обсъждане (4.1 Описателна статистика на резултатите от предварителното измерване и анализ на междугруповата съпоставимост; 4.1.1 Демографско описание на извадката; 4.1.2 Описателна статистика на основните показатели преди интервенцията; 4.2 Верифициране на ефекта от различните модели на групов музикотерапия; 4.2.1 Методи за анализ на ефекта от интервенцията; 4.2.2 Резултати от сравнението преди и след интервенцията в експерименталната група; 4.2.3 Резултати от сравнението преди и след интервенцията в контролната група; 4.3 Сравнителен анализ на ефекта от интервенцията при различни интервенционни модели; 4.4 Анализ на генерализацията и устойчивостта на ефекта от интервенцията) Глава пета: **Обсъждане и заключение** (5.1 Преглед на основните изследователски резултати; 5.2 Обсъждане на ефективността на груповата музикотерапия при интервенции при разстройство от аутистичния спектър; 5.3 Обсъждане на предимствата в ефекта на груповата музикотерапия, ориентирана към въплътеното познание; 5.5 Заключение; 5.6 Ограничения на изследването)

Литература. Библиографията е изключително обширна, подобаващо за подобен тип научни трудове. Тя включва 240 източника: 220 на английски език; 13 на китайски език; 2 на български език и 5 интернет ресурси.

Значимост на изследвания проблем и актуалност

„Разстройство от аутистичния спектър (Autism Spectrum Disorder, ASD или аутизъм) представлява невноразвитийно разстройство, свързано с генетични, невробиологични, развитийни и средови фактори, като индивидуалните прояви се отличават със значителна вариативност, а основните симптоми включват широкообхватни нарушения в социалното взаимодействие и комуникацията, нарушения във вербалната и невербалната комуникация, както и ограничени интереси и повтарящи се поведения“ (Rosen et al., 2021; Volkmar & McPartland, 2014) – това определение поставя в дисертацията докторантът Хе Уенхао. Американската психиатрична асоциация (APA) публикува „Диагностичен и статистически наръчник на психичните разстройства (пето издание)“ (DSM-5), в който обединява категориите аутистично разстройство и синдром на Аспергер под наименованието ASD. Световната здравна организация (WHO) представя проект на „Международна класификация на болестите (единадесета ревизия)“ (ICD-11), в който включва ASD официално през 2022 г. (WHO, 2018). Честотата на разстройство от аутистичния спектър (Autism Spectrum Disorder, ASD) показва **тенденция на глобално нарастване** и се е превърнала в световен здравен и социален проблем.

Доклад от 2025 г. на Мрежата за мониторинг на аутизма и разстройствата в развитието (ADDM) в САЩ показва, че сред наблюдаваните през 2022 г. осемгодишни деца разпространението на разстройство от аутистичния спектър (ASD) в 16 изследователски обекта е 32.2 случая на хиляда деца (един на 31) (Shaw, 2025); във Великобритания разпространението на ASD сред децата е достигнало 1% (Baron-Cohen et al., 2009); в България броят на хората с аутизъм е приблизително 140 000. Данните за Китай също са тревожни: към 2023 г. общият брой на лицата с ASD в Китай надхвърля 14 милиона, като броят на децата под 14-годишна възраст надхвърля 3 милиона.

„Музикотерапия (music therapy)“ като интердисциплинарна област, обединяваща музикознание, медицина и психология, благодарение на своето неинвазивно предимство се превръща във важен интервенционен метод в рехабилитацията при ASD (Gardstrom et al., 2015). През 2020 г. Американската група за преглед на доказателствените практики при аутизъм (NCAEP) включва музикотерапията сред 28-те ефективни интервенционни метода, като нейната ефективност в областта на социалното взаимодействие, езиковата комуникация и редуцирането на стереотипното поведение при деца с ASD е широко призната (Steinbrenner et al., 2020). Подходите в музикотерапията са разнообразни и включват специално-педагогически ориентирана музикотерапия, насочена към развитие на умения за самостоятелен живот, поведенчески ориентирана музикотерапия за подобряване на адаптивното поведение, психологически ориентирана музикотерапия с акцент върху психичната подкрепа, както и неврологична музикотерапия, насочена към сензомоторни, езикови и когнитивни функции, което позволява адаптиране към индивидуалните потребности на децата с ASD (Gibson, 2022).

Невронаучните изследвания през последните години също потвърждават, че музиката може значително да подобри мозъчната структура и невронните функции при деца с аутизъм (Chan & Han, 2022; Marquez-Garcia et al., 2022), а нейната невербалност, емоционална въздейственост и интерактивност позволяват заобикаляне на езиковите затруднения на детето, като чрез резонанса на мелодията и ритъма се стимулира социалната мотивация, предоставяйки уникален път за развитие на социално-комуникативните умения (Marquez-Garcia et al., 2022; Navarro et al., 2025; Zangwill, 2013).

В академичната и практическата област продължават да съществуват основни противоречия. Основната причина за това противоречие се състои в обстоятелството, че настоящата практика в музикотерапията в голяма степен разчита на емпирични заимствания и не разполага с единна теоретична рамка за насочване, като при проектирането и прилагането на интервенционните програми съществува субективност, което води до недостатъчна стабилност и възпроизводимост на ефектите. Съществуващите изследвания се фокусират предимно върху индивидуална музикотерапия. Дизайнът на взаимодействието в групов контекст е недостатъчно разработен. Все още рядко се срещат изследвания, които при строго контролирани експериментални дизайни систематично да сравняват диференцираните ефекти на групова музикотерапия, основана на различни теоретични ориентации. Развитието на „въплътено познание (embodied cognition)“ предоставя ключова теоретична подкрепа за разрешаването на този спор. Към настоящия момент все още липсват експериментални изследвания, които да използват въплътеното познание като експлицитна теоретична рамка за системно проектирана музикотерапия и да я сравняват директно с традиционната музикотерапия.

Следователно изследването на музикотерапия, ориентирана към въплътено познание, представлява както отговор на академичните противоречия и необходимост от усъвършенстване на теоретичната система на музикотерапията, така и спешно изискване за преодоляване на практическите трудности в рехабилитацията на социално-комуникативните умения при деца с аутизъм. Това е полето на научна работа на настоящата дисертация на Хе Уенхао.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Настоящата дисертация е насочена към основните дефицити при деца с ASD и **има за цел да изследва интервенционния ефект на груповата музикотерапия**, както и различията между групова музикотерапия, ръководена от въплътено познание, и конвенционална групова музикотерапия върху свързаните дефицити при деца с ASD. Основният фокус е поставен върху степента на подобрене в ключови области на развитие при различните интервенционни модели. Изследването обръща внимание на проявата на интервенционните ефекти в ежедневни контексти, включително семейната и училищната среда, с цел да се оцени устойчивостта и преносимостта на резултатите. Чрез количествен изследователски подход изследването се стреми да предостави емпирична подкрепа за ефективността на този интервенционен модел.

Теоретичното значение на настоящото изследване се състои в опита да се свържат по-системно теорията за въплътеното познание² и музикотерапията в интервенцията при деца с ASD. За да се запълни липсващите систематични емпирични изследвания, които да проверяват ефекта на групова музикотерапия. Настоящото изследване, основано на количествен метод и насочено към китайския контекст, цели да предостави емпирични доказателства за ефекта на групова музикотерапия с ориентация към въплътено познание, и да обогати емпиричната база на интегративните изследвания между въплътено познание и музикотерапия.

Практическото значение на изследването е съчетанието на теорията за въплътеното познание с груповата музикотерапия и я насочва към основните потребности в развитието на деца с ASD. В сравнение с традиционните интервенции, основани главно на вербални инструкции и структурирано обучение този подход подчертава телесното участие, взаимодействието възприятие–движение и ситуационното преживяване, което в по-голяма степен съответства на особеностите на развитието при деца с ASD. Изследването предоставя ясни практически ориентири за музикотерапевти, учители по специална педагогика и рехабилитационни специалисти при определянето на цели,

² Теорията за въплътеното познание (embodied cognition) е подход в когнитивната наука, който твърди, че съзнанието и когнитивните процеси (мислене, разбиране, памет) са фундаментално оформени и определени от физическото тяло и неговото взаимодействие с околната среда.

дизайна на дейностите и приложението на интервенцията. Като изследване, проведено в китайски контекст, то натрупва и първоначален емпиричен материал за локализираното приложение на музикотерапия с ориентация към въплътено познание и предлага практическа основа за по-нататъшно развитие на услугите за интервенция в областта на социално-комуникативните умения при деца с ASD.

Изследователски въпроси Въз основа на систематизирането и интегрирането на съществуващите изследвания, както и с оглед на реалните потребности на рехабилитацията при деца с ASD, настоящото изследване формулира три основни изследователски въпроса (научни задачи за работа): 1). Може ли груповата музикотерапия ефективно да облекчи основните дефицити при деца с ASD? Задача: обща проверка на интервенционния ефект. 2). Притежава ли груповата музикотерапия, ръководена от въплътено познание, предимство в сравнение с традиционната групово музикотерапия? Задача: сравнение между два интервенционни модела с различна теоретична ориентация. 3). Може ли подобрението, постигнато чрез групово музикотерапия, ръководена от въплътено познание, да се генерализира в ежедневни контексти като семейната и училищната среда? Задача: търсене на генерализация и устойчивост на интервенционния ефект.

Степен на познание на докторанта

Настоящото изследване извършва цялостна проверка и интерпретация на ролята на груповата музикотерапия, ръководена от теорията за въплътеното познание, в интервенцията при ASD. Резултатите показват, че независимо дали се прилага подход, ръководен от теорията за въплътеното познание или конвенционална групово музикотерапия, груповата музикотерапия оказва положително въздействие върху основните функционални способности на деца с ASD. При децата от двете групи **се наблюдава значително подобрение** (както в общия резултат по скалата ABC, така и в множество подскали), което показва, че груповата музикотерапия като структурирана интервенционна форма, основана на групово взаимодействие и социална ангажираност, има ясна практическа стойност за подпомагане на функционалното развитие при деца с ASD. **Това откритие предоставя допълнителни количествени доказателства за ефективността на музикотерапията като интервенционен метод в областта на рехабилитацията при ASD.**

При сравнението между различните интервенционни подходи **груповата музикотерапия, ръководена от теорията за въплътеното познание, демонстрира по-изразени интервенционни предимства в измеренията сензорност, социално взаимодействие, соматично функциониране и общия резултат по ABC.** Поставянето на телесното участие, двигателния опит и взаимодействието със средата в центъра на интервенцията благоприятства активирането на мотивацията за участие и функционалния потенциал на децата с ASD. По отношение на езиковото измерение и уменията за самостоятелно обслужване, въпреки че и двата интервенционни подхода водят до значителни подобрения, сравнителният анализ между групите не установява статистически значими различия. Това предполага бъдещи дълбочинни научни изследвания насочени към интервенционни стратегии в зависимост от спецификата на различните функционални области при деца с ASD.

Практическото прилагане на този вид музикотерапевтичния план (APIE) допълнително потвърждава горепосочените резултати. Музикотерапевтичният APIE осигурява висока степен на съответствие между интервенционното съдържание и индивидуалните способности на децата чрез ясно формулирани цели, поэтапно прилагане и интегриране на съответния теоретичен подход. Резултатите показват, че уменията, придобити от децата в контекста на музикотерапията, могат до известна степен да се пренасят в груповата и семейната среда, което показва, че груповата музикотерапия не само има добър ефект в рамките на терапевтичната ситуация, но също така притежава потенциал да подпомага генерализацията на функционалните способности.

Получените резултати предоставят емпирична подкрепа за приложението на теорията за въплътеното познание в областта на музикотерапията и предлагат важни практически насоки за бъдещо оптимизиране на музикотерапевтичните програми, удължаване на интервенционния период и разширяване на интервенционните контексти при интервенцията при ASD.

Въпреки стремежа към методологична строгост, настоящото изследване има ограничения, които следва да бъдат отчетени. Размерът на извадката е сравнително ограничен, а високата хетерогенност при децата с ASD предполага необходимост от допълнителна проверка на резултатите в по-големи извадки и в различни изследователски контексти. Освен това интервенционният ефект е оценяван основно чрез количествени скали, поради което бъдещи изследвания могат да включат повече процесуални и контекстуални показатели. Продължителността на интервенцията и проследяването също е относително ограничена, което открива възможност за по-нататъшно изследване на дългосрочната стабилност на ефектите. **Въпреки това настоящото изследване би могло да допринесе както за по-нататъшното теоретично развитие, така и за практическото приложение на груповата музикотерапия, ръководена от теорията за въплътеното познание, при деца с ASD.**

Коректност при цитирането

Хе Уенхао е коректен в своите цитирания.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд: Авторефератът отговаря на дисертацията.

Научни публикации по темата на дисертационния труд

1. Хе Уенхао. *Приложението на музикотерапията при лечението на деца с аутизъм – доклад, базиран на скорошна китайска литература, свързана с темата.* В: Наука, образование и изкуство. Юбилейна международна научна конференция. 50 години традиции и нови тенденции в танцовите жанрове. Пловдив: АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив, 2024, с. 363–370. ISBN 978-619-7682-45-8; ISBN 978-619-7682-46-5 (e-book PDF).
2. Казашка, Весела; Хе Уенхао. *Развитие на социални умения при аутизъм чрез групова терапия.* В: Сборник доклади „Пролетни научни четения“ 2025. Пловдив: АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив, 2025, с. 561–569. ISSN 1314-7005 (Print); ISSN 2738-7720 (Online).
3. Хе Уенхао. *Проучване върху интервенционния ефект на груповата музикална терапия върху деца с аутизъм.* В: Сборник доклади XIII Международна научно-практическа конференция „Управленски и маркетингови проблеми в изкуството“. Пловдив: АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив, 2025, под печат.

Приноси на дисертационния труд, които напълно приемам:

1. Дисертационният труд допринася за обогатяване на теоретичната рамка на музикотерапията при деца с аутизъм, като въвежда теорията за въплътеното познание в анализа и конструирането на груповата музикотерапевтична интервенция и свързва в общ модел изследванията върху аутизма, музикотерапията и въплътеното познание.
2. Чрез експериментален дизайн и количествен анализ изследването предоставя емпирични данни за интервенционния ефект на груповата музикотерапия върху основни функционални области при деца с аутизъм и по този начин разширява доказателствената база в тази област.
3. Осъществен е сравнителен анализ между груповата музикотерапия, ръководена от въплътеното познание, и традиционната груповата музикотерапия, чрез която се

очертават различия в ефекта на двата интервенционни модела и се открояват някои относителни предимства на подхода, основан на въплътено познание.

4. В дисертационния труд е разработен и приложен структуриран интервенционен план за групово музикотерапия, ориентирана към въплътено познание, който има методико-приложно значение и може да послужи като ориентир за работа в образователна, рехабилитационна и клинична среда.
5. Изследването включва анализ на генерализацията и устойчивостта на интервенционния ефект в естествени контексти, като семейната и училищната среда, с което допринася за по-пълното изясняване на практическата приложимост на музикотерапията при деца с аутизъм.

Критични бележки

Нямам.

В заключение на тази РЕЦЕНЗИЯ ще завърша със следната оценка:

Поздравявам докторанта **Хе Уенхао** и неговия научен ръководител проф. д-р Весела Казашка за направената перфектна научна разработка. Смятам, че този труд трябва да бъде издаден на български език като монография, не само заради написаното в него, но и заради библиографията, приносите, възможностите, които предлага на бъдещите музикотерапевти у нас и по света. Екстракта от изводи и информация, която има в дисертацията могат да са отправна точка за множество последващи изследвания и широка професионална практика.

Дейността на докторанта отговаря на *наукометричните показатели* за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, според ЗРАСРБ. Дисертационният труд на **Хе Уенхао**, докторант в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив, на тема: **ТЕРАПЕВТИЧНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА МУЗИКОТЕРАПИЯ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ДЕЦАТА С АУТИЗЪМ**, заедно с носените от него приноси с научни и приложни качества, както и публикациите по темата, смятам напълно достатъчни, за да дам своята убедена **положителна оценка** и да предложа на уважаемото научното жури да **присъди образователната и научна степен „доктор“** в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство на **Хе Уенхао**, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

20.04.2026, София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова